

א) עיין ברא"ש (סי' ב') שכ' הטעם משום דקרו
 הוא חיוב ממון וכפל הוא חיוב קנס. חיוב ממון של
 קרו חל משעת מעשה הגניבה, ואילו חיוב הכפל דהוי
 חיוב קנס חל ע"פ ב"ד בשעת ההעמדה בדיל¹ הראייה
 לכך ממה שהמודה בקנס בפני ב"ד פטור² וכן ממה
 שאין לנו דיני קנסות בזה"ז כי חסר לנו ב"ד של
 סמוכין. ומאחר שבית דין מחיל את חלות הקנס דכפל,
 לכן השומא נקבעת בשעת העמדה בדין שהיא שעת
 חלות החיוב.

אך יש לעיין, מכיון דכפל הוא קנס, ומשו"ה
 ההלכה קובעת דכפל משתלם כשעת העמדה בדין,
 האם כל החיוב דכפל חל בשעת ההעמדה בדין לבדה,
 או דלמא שגם בשעת מעשה הגניבה חל מקצת חיוב
 כפל אלא שנגמר החיוב בהעמדה בדין. אמנם מאחר
 ויש הלכה של העמדה בדין הגומרת את חלות הקנס,
 לכן נקבעת שומת הכפל כשעת העמדה בדין.

נפקא מינה בתפס הכפל לפני ההעמדה בדין.
 אליבא דצד הראשון, דכל המחייב דכפל הוא ההעמדה
 בדין, התפיסה לאו כלום היא, דליכא חיוב כפל כלל
 קודם העמדה בדין. מאידך, אם נאמר דחיוב הכפל
 מתחיל במעשה הגניבה, אלא שנגמר ונקבע שעור
 הכפל בשעת העמדה בדין על ידי שומת ב"ד הגומרת
 את חיוב הכפל, י"ל שבתפס כפל לפני ההעמדה בדין
 כפי השומא שבשעת הגניבה התפיסה תועיל. אליבא
 דצד זה, ב"ד פוחת את הכפל או מוסיף על הכפל
 כשעת הגניבה כפי השומא שבשעת העמדה בדין. אך
 בתפס הנגנב לפני ההעמדה בדין, כבר גבה את החוב
 ושוב אין ב"ד משנה את החוב דכפל.

והנה הרמ"ה סובר שדין תפיסה בקנס בזה"ז
 תקנתא מדרבנן. וחולק עליו הרא"ש (בפ"ק אות כ')
 ח"ל דלאו תקנתא הוא אלא דינא הוא, דמדאורייתא
 מחייב ליה אלא שאין לו דיין בכבל שיכופנו ליתן לו,
 בכל כה"ג עביד אינש דינא לנפשיה, ולא מפקינן
 מיניה עד דיהיב כל דמחוייב ליה מדאורייתא עכ"ל.
 ומסתבר לומר שמחלוקתם תלויה בחקירה אם חיובי
 קנס חלים משעת מעשה הנזק או משעת גמר דין.

לדעת הרא"ש חלים חיובי הקנס משעת מעשה הנזק
 אפילו קודם פסק ב"ד. לכן בזה"ז שאין לנו ב"ד
 סמוכים עכ"ז יש דין תפיסה מדאורייתא מדין עביד
 אינש דינא לנפשיה. מאידך הרמ"ה סובר שבי"ד בלבד
 מחייב את הקנס מדאורייתא ולפיכך התפיסה היא רק
 מדרבנן.

נ"מ ביניהם אם תפיסה מועילה רק בנוק שור
 תם או בכל חיובי קנס - כגון בכפל וד' וה'. אם היא
 תקנה מיוחדת מדרבנן י"ל שתקנו תפיסה רק בנוזקין
 לפי שהניזק הפסיד ממון אבל לא בנוגע לכפל וד' וה'
 שאין בהם חסרון כיס. ואילו אליבא דהרא"ש הסובר
 שתפיסה מועילה מדין תורה, וחיובי הקנס חלים
 משעת מעשה המחייב, תועיל תפיסה בכל דיני קנסות
 מדאורייתא כולל הקנסות של כפל וד' וה'.

ועיין בתוס' כתובות (דף מב. ד"ה ר"ש וכו')
 בנוגע לשעת חיוב קנס שכתבו בשם הר"י וז"ל דאינו
 מתחייב כלל אלא משעת העמדה בדין ואילך עכ"ל.
 מפורש אליבא דתוס' דהר"י סובר שאין המעשה
 מחייב אפילו מקצת חיוב אלא בי"ד בלבד מחייב.

ויש להביא עוד נפקא מינה בנוגע ליחוד כלי
 בכפירת קנס. הדין דשכועת הפקדון הוא שאינו חייב
 אלא אם יש כלי המיוחד לתשלומין, כלומר שחלוקין
 התובע והנתבע על כלי מסוים. ובמחלוקת בין ר"ש
 ורבנן בנוגע לשכועת הפקדון דקנס באנסת ופתית את
 בתי (שבועות דף ל:): הקשו הראשונים היאך שייך
 יחוד כלי בחיוב קנס קודם העמדה בדין. והתוס' במס'
 שבועות (דף לח. ד"ה אנסת) תירצו שיש חלות יחוד
 כלי בכפירת קנס, ובאנסת ופתית את בתי מדובר כגון
 שייחד הכופר כלי שיגבה ממנו את הקנס כשיחייבוהו
 בי"ד את הקנס לאחר זמן. אמנם התוס' בכתובות (דף
 מב. ד"ה ר"ש) חלקו על זה, ולדעתם יחוד כלי לקנס
 לא חל כי הוא קנין בדבר שלא בא לעולם. ומחלוקתם
 מבוארת לאור דברינו הנ"ל. אם חיוב קנס חל לפני
 העמדה בדין - אף יחוד כלי יכול לחול בשעתו לפני
 העמדה בדין ואינו ענין לדבר שלא בא לעולם. מאידך
 אם חיוב קנס אינו חל כלל עד שעת העמדה בדין,

ח' ג

מסהדי גברא לאו בר קטלא הוא, וכן לענין תשלומי קנס. וכתבו בתוס' שם אבל ודאי לענין ממון דכשמעידין דבחד בשבת גנב, ובאו שנים ואמרו שבע"ש גנב ובהד בשבת עמנו הייתם, ודאי אין משלמין ממון דבהיא שעתא דמסהדי גנבא בר חיובא אע"ג דבדיני נפשות לא תדינגו לבר חיובא דבממון הוי קרוב לודאי שיבואו עדים ויעידו, אבל בעדות נפשות דבעינן דרישה וחקירה אמרינן דקודם שנגמר דינו לא הוי בר חיובא עכ"ל. ולפי טעם זה א"כ מדאורייתא דבעינן דרישה וחקירה גם בדיני ממנות חשיב גברא לאו בר חיובא. והגרע"א בגליון תמה על דבריהם, למה הוצרכו לטעמא דדרישה וחקירה, דהא החילוק בין ממון לקנס מבואר דבממון לא איברו סהדי אלא לשקרי, חל עליו החיוב תיכף משעשה המעשה, אבל בקנס ליכא חיובא כלל קודם גמ"ד, ואפילו לצאת ידי שמים אינו חייב. כמבואר בירושלמי ממעשה דר"ג וטבי עבדו שלא אמרו לשחררו לצאת ידי שמים.

(ב) ובפ' שבועת העדות דף ל"ג איבעי להו משביע עדי קנס מהו, א"ל ר"א דר"א בר"ש דס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב, לא תיבעי דפשיטא דהעדים חייבין. וקשה מאי פשיטא, ולמה יתחייבו העדים בקרבן, הא גמרינן בג"ש דתחטא ותחטא מפקדון, מה להלן תביעת ממון ויש לו, וקנס [קודם] גמר דין לא דמי לפקדון, דהא אכתי ליכא חיובא כלל, וברא"ש ספ"ק דב"ק גבי פלגא ניוקא קנסא דלא מגבינן ל"י בבבל, ואי תפס לא מפקינן מיניה, וכתב הרא"ש דלא תקנתא היא אלא דינא דאורייתא דמחייב ליה, אלא שאין לו דיין בבבל שיכופנו ליתן לו, בכל כה"ג עביד אינש דינא לנפשיה ולא מפקינן מיניה עד דיהיב כל דמחויב לו מדאורייתא עכ"ל. וקשה דהא קודם גמ"ד אכתי לא מחייב כלל ומאי מהני תפיסתו, דהא עדיין אין לו כלום אצלו, ובשלהי שביעית תנן האונס ומפתה ומציא שם רע אין משמטין, ומוקי לה בירושלמי כמ"ד במלוה הרבר תלוי דהקפת התנות אינה משמטת, אבל למ"ד משמטת ה"ג קנס משמט, וקשה כיון דאכתי ליכא חיובא כלל איך שייך שביעית קודם החיוב, ובירושלמי כתובות

ר"פ נערה, פליגי ר' יונה ור' יוסי, חד אמר קנס אדם מתחייב בו בתחלה וחד אמר בסוף, ונ"מ אם יכול להורישו לבניו, וקשה למ"ד בתחלה ממעשה דר"ג וטבי עבדו דמוכח התם דאפילו לצאת ידי שמים אינו חייב קודם גמ"ד. (ג) וז"ל הרמב"ם בפ"ט מהל' שבועות, המשביע עדי קנס וכפרו פטורין משבועת העדות, מפני שאם קדם הנתבע הודה בקנס יפטר מלשלם ואע"פ שבאו העדים אח"כ והעידו ונמצאו העדים לא חייבו זה בעדותן לבדה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותו, והואיל ואם הודה לא תועיל עדותן אם כפרו בה ונשבעו פטורין עכ"ל. ודבריו צריכין ביאור דלפי מה שרגילין לפרש טעמא דמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור משום דגוה"כ דההוראה גורמת פטור, א"כ היכא שלא פטר עצמו על ידי הודאה, כל חיובו הוא ע"י עדותן לבדה, ואין צריך שום צירוף לעדותן לחיובו, ולמה לא יתחייבו העדים בקרבן, ובמל"מ פ"ג מגניבה תמה, דהא מבואר בגמ' דלמ"ד מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב, פשיטא דמשביע עדי קנס חייבין, וא"כ לפי מה שפסק הרמב"ם דהיכא דלא חייב עצמו בקרבן חייב בהודה ואח"כ באו עדים וממילא גם במשביע עדי קנס בכה"צ חייבין עיי"ש.

(ד) וז"ל הרמב"ם בשלהי מסכת שביעית אהא דתנן אונס ומפתה אין משמטין הקנסות אינן כשאר חובות, אבל הם חיובים שהאיש יתחייב בהן, והאיש שהוא לא יהיה פטור עד שיפרעם עכ"ל. ונראה שירוש' דבריו דבאמת חיוב קנס חל עליו תיכף משחזיק כמו בממון אלא דהאי כדיניה והאי כדיניה, דבממון הוא חייב לשלם חובו להניק, וכיון שנשמט חובו של הניק ממילא הוא פטור, דכל חיובו של הנתבע הוא מפני זכותו של התובע, אבל בקנס הוא להיפך דזכותו של התובע הוא מפני חיובו של הנתבע, שהוא חייב להיות נענש, כדכתיב בקרא וענשו אותו מאה כסף, וכמו בעונשי מלקות ומיתה אלא דבקנס עונשו הוא שיכפרו ב"ד לשלם, אבל גוף חיובו הוא חיוב עונש, ובחיוב עונש לא שייך דין שביעית לפוטרו מעונש, וכיון שחיוב העונש נשאר עליו גם

לאחר שביעית ממילא נראה דאתיא מתניתין: משמטת וצ"ע מירושל לצאת ידי שמים קודם דאכתי לא נתחייב אל לאתרו כשהזיק אבל חי ב"ד לשלם ואם ישלם ונענשו בו, ונמצא שאין ומתנה בעלמא הוא דין כלל לתת לו מתנות, שיש עליו, ואם יתן בי עונשו הראוי לו, והוא אם ע"י התשלומין יהו דמ"ד מודה בקנס ואח"כ משום דההוראה גורמת מ"ד, דלא נשלם עונשו נגד רצונו ושבירת רצונו ישלם ברצונו עדיין לא נע דבעדות לבדה אי אפי כפירת הנתבע כמ"ש הר בקנס ואח"כ באו עדים ו שישלם ע"י ב"ד אפילו אין צריך לצרף כפירת שלא חייב עצמו בקרן, באו עדים חייב, פירש" משום דאדם יודע דמוד היתה לפטור את עצמו, ויאמר שלא ידע דמודה לחייב את עצמו, בכה" באו עדים אלא דמסתמ לפטור את עצמו, ונמצא ומשר"ה חייב בבאו ע כפירתו לעדותן, היינו כפירה.

(ה) וכן לענין דיני חתיכה משעשה המעשה הו ע"פ ב"ד, ואף שהורגו היינו מפני שחיובו הוא מב"ד, אבל החיוב הזה מבואר להדיא בחידושי ה פ' נערה דף מ"ה גבי ונתמנו עיי"ש [הובא בשי

(8)

דחויב קרבן אינו חל בשעת העבירה אלא בשעת ידיעה [ומה"ט אם הפריש קרבן קודם ידיעה לא חלה ההפרשה, כמ"ש תוס' רפ"ק דשבועות דף ה'] וחויב מיתה חל תיכף משעת עבירה, ונמצא דבין בקנס ובין בד"ג גברא בר חיובא הוא לאלתר כמו בממון וההבדל ביניהן הוא רק באיכות החיוב, דבממון חל עליו החיוב לשלם אף שלא בב"ד, ובקנס הוא מתחייב לאלתר לשלם ע"י כפית ב"ד דזה עונשו שיכופוהו ב"ד לשלם, וכן בד"ג הוא מתחב תיכף שיהא מומת ע"י גמ"ד מב"ד.

(ו) וכ"ז הוא לענין הנתבע המויק שחל עליו החיוב תיכף משהויק, אבל לענין זכותו של החובע בזה נחלקו בירושלמי דחזד אמר דגם המקבל זוכה בקנס לאלתר, דכמו שהגדון מתחייב לאלתר, ה"ג המקבל זוכה בו מיד, ואידך מ"ד ס"ל דגהי דהגידון מתחייב מיד מ"מ המקבל עדיין לא הובררה זכותו כיון דאי מודה מיפטר וחויבו של הנתבע הוא לשלם רק ע"י ב"ד, ודברי הרא"ש בהא דמהניא תפיסה נוחין יותר להתפרש אליבא דמ"ד קנס אדם זוכה בו בתחלה אלא שאפשר ליישבו גם אליבא דמ"ד זוכה בסוף, כיון דמ"מ גברא בר חיובא הוא לאלתר, שיש עליו חיוב לשלם ע"י כפיית ב"ד, והיכא דליכא ב"ד, איהו במקום ב"ד קאי, דעביד איגש דינא לנפשיה, והסוגיא בפ' שבעת העדות דמשביע עדי קנס חייבין לחד מ"ד ג"כ אתיא שפיר טפי אליבא דמ"ד אדם זוכה בקנס בתחלה, דאילו למ"ד בסוף זוכה אף דמתחייב מיד, מ"מ הא לא דמי לפקדון דבעינן תביעת ממון ויש לו.

סימן יד

[בענין פטור הפקר במעשר]

(א) נדרים דף מ"ד ר"ן ד"ה ופרכינן אבל דאורייתא לא הוי הפקר ודילמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור, אמכאן ואילך אין יכול לחזור בו פריך דגהי דמדינא לרבי יוסי יכול לחזור בו ולא הוי הפקר תקון רבנן דליהוי הפקר ובוראי שחיבוהו במעשר כיון דמדאורייתא לא הוי

לאחר שביעית ממילא צריך לשלם (ולפי"ו נראה דאתיא מתנייתין אפילו למ"ד הקפת חנות משמטת וצ"ע מירושלמי הג"ל) הוא דפטור לצאת ידי שמים קודם גמ"ד, אין הסעם משום דאכתי לא נתחייב אלא אע"ג שכבר נתחייב לאלתר כשהיוק אבל חיוב עונשו הוא שיכופוהו ב"ד לשלם ואם ישלם בלא ב"ד לא יהא גשלם עונשו בזה, ונמצא שאין זה הקנס שחייבתו תורה, ומתנה בעלמא והא דיהיב ליה, וזה אינו חייב כלל לתת לו מתנות, אלא חיוב הקנס והעונש שיש עליו, ואם יתן בלא ב"ד, לא נענש בזה עונשו הראוי לו, והוא אין צריך לשלם רק אם ע"י התשלומין יהא גשלם עונשו וטעמא דמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, אינו משום דההודאה גורמת פטור, אלא דס"ל להך מ"ד, דלא גשלם עונשו, רק אם ישלם בע"כ נגד רצונו ושבירת רצונו הוא חלק מהעונש ואם ישלם ברצונו עדיין לא נענש כראוי לו ונמצא לפ"ו דבעדות לבדה אי אפשר לחייבו רק בצירוף כפירת הנתבע כמ"ש הרמב"ם, אבל למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב העונש גשלם במה שישלם ע"י ב"ד אפילו אם ישלם ברצונו, וא"כ אין צריך לצרף כפירת הנתבע לעדותו, והיכא שלא חייב עצמו בקרן, דבכה"ג מודה ואח"כ באו עדים חייב, פירש"י [בפ' מרובה] הסעם משום דאדם יודע דמחה בקנס פטור, וכונתו היתה לפטור את עצמו, ולפי"ו אם יבור אליהו ויאמר שלא ידע דמודה בקנס פטור וכונתו היתה לחייב את עצמו, בכה"ג יפטר בהודה ואח"כ באו עדים אלא דמסתמא מחזקינן ליה שכחון לפטור את עצמו, ונמצא שהודאתו היא כפירתו ומשר"ה חייב בבאו עדים אח"כ, שנצטרפה כפירתו לעדותו, היינו הודאתו שהיא במקום כפירה.

(ה) וכן לענין דיני נפשות, החיוב חל עליו תיכף משעשה המעשה הוא מתחייב להיות מומת ע"פ ב"ד, ואף שהורגו קודם גמ"ד נהרג עליו היינו מפני שחיובו הוא שיהא נהרג ע"י גמ"ד מב"ד, אבל החיוב הזה חל עליו לאלתר, וד"ז מבואר להדיא בתירושי הרמב"ן והרא"ה כתובות פ"ט נערה דף מ"ה גבי חטאו עד שלא נתמנו ונתמנו עיי"ש [הובא בשיטה שם] שכתבו לחלק

ו ר' יוסי, חד אמר ולה חד אמר בסוף, לבניו, וקשה למ"ד כי עבדו דמוכח התם ינו חייב קודם גמ"ד. ו"ט מה"ל שבועות, יו פטורין משבועת הנתבע והודה בקנס העדים אח"כ והעידו ה בעדותן לבדה, אלא היא המחייבת אותו, עיל עדותן אם כפרו ודבריו צריכין ביאור נמא דמ"ד מודה בקנס שום דגוה"כ דההודאה לא פטר עצמו על ידי י עדותן לבדה, ואין לחייבו, ולמה לא ובמל"מ פ"ג מגניבה מ"ד מודה בקנס ואחר א דמשביע עדי קנס פסק הרמב"ם דהיכא יב בהודה ואח"כ באו יע עדי קנס בכה"ג

ולחי מסכת שביעית אין משמטין הקנסות הם חיובים שהאיש לא יהיה פטור עד ירוש דבריו דבאמת משחזיק כמו בממון כדיניה, דבממון הוא וכיון שנשמט חובו וטור, דכל חיובו של יל התובע, אבל בקנס זובע הוא מפני חיובו להיות נענש, כדכתיב כסף, וכמו בעונשי עונשו הוא שיכופוהו יבו הוא חיוב עונש, דין שביעית לפוטרו ונש גשאר עליו גם

א"ת ה'תק"ל

הזכרה ע"פ

7) ורבנו הגר"ם נסתפק לדעת הרמב"ם שיש
אי מיוחד בפני"ע שלא להעניש בשבת, אם יכופו
הב"ד את האדם לפרוע קנס בשבת, אם גם ככה"ג ג"כ
יעברו על האיסור של אין מענישין בשבת. ואפילו
נתפוס בפשיטות שענין תשלומי קנס כודאי בתורת

עונש הוא, [עמש"כ בזה כפי' לג], עדיין יש מקום
לספקו של רבנו, אם זה שאסרה תורה להעניש בשבת
היינו דוקא בעונשי הגוף, או אפילו בשאר אופני
עונשין.

ראשית ש"כ

והמצוה השני"ב היא שהזהירנו מעונש הגדרים
על החוטאים ולהעביר הדינין ביום השבת. והוא
אמרו (רי"ט ויקט) לא תבערו אש וכו' ביום השבת.
ירצה בזה שלא תשרוף מי שנתחייב שריפה, והוא הדין
לשאר מיתות. ולשון מכילתא לא תבערו אש שריפה
בכלל היתה ויצאת ללמד מה שריפה מיוחדת שהיא
אחת ממיתות בית דין ואינה דוחה את השבת אף
כל שאר מיתות בית דין לא ידחו את השבת. והנה
אמרו (פס"ה ל"ט: ופ"ה) הבערה ללאו יצאת. ואין זה הלכה
אבל היא לחלק יצאת (פ"ט ופ"ה: ה) והוא שיהיה חייב
על כל מלאכה ומלאכה בפני עצמה כמו שהתבאר
במקומו. ובגמרא דבני מערבא (פס"ה פ"ד ה"ו) בכל
מושבתיכם רבי אילא בשם רבי ינאי מכאן לבתי דינין
שליט ידיו דיוני רשבת:

ה. שיטת הרא"ש בתפיסה בקנס
ובהכי ניחא נמי מש"כ הרא"ש (פ"א דב"ק
ס"י כף) בהסבר דינא דאי תפס לא מפקינן מיני'
[לענין פלגא נזקא בבבל], דאין זה תקנה דרבנן
בעלמא (כדעת הר"ם הלוי ז"ל), אלא דינא הוא,
דמדאורייתא מחייב ליה, אלא שאין לו דין בבבל
שיכופנו ליתן לו, בכל כה"ג אמרינן דעביד איניש
[דינא] לנפשיה, ובפשטותו תמוה, דהלא בנוגע
לתשלומי קנס, כל עוד שלא היה שמה פסק ב"ד
ליכא אפילו חיוב לצאת ידי שמים לשלם,
וכדאיחא בירושלמי פ"ג דכתובות [הובא בהגהות
(הגר"א לב"ק (עד:) אות א), וכ"ה בחוס' כתובות
(לג:) ד"ה לאו משום, ומה שייך לומר כאן דעביד
איניש דינא לנפשיה לכופו לחברו לשלם, אם
אפילו במשלם מדעתו ליכא קיום תשלומין בקנס,
ומן ההכרח לומר דגדר ענין זה דהירושלמי
[כתובות הנ"ל היינו', דתשלומי קנס צ"ל בתורת
עונש', ובכדי להחשב כעונש בעינן שלא ישלם

מדעת עצמו, אלא שיענישוהו הב"ד, ומאחר
דשייך לומר כאן עביד איניש דינא לנפשיה

(דחשיב כאיכא פסידא, מאחר שאין שם בבבל
ב"ד שיכול לכופו, ולעלות לא"י ולדון שמה בפני

הסמוכים עולה הון רב), שפיר י"ל דנעשית ידו
כשליח ב"ד, וכשתופס הניזק את דמי הפלגא
נזקא, חשיב כאילו ענשוהו הב"ד בקנס הזה,
וחשיב שפיר כקיום של תשלומי הקנס.